

Таточенко С. А. Система особистісних конструктів, як структурний компонент імпліцитних теорій / С.А.Таточенко // Чорноморські наукові студії: матеріали Третьої міжнародної мультидисциплінарної конференції, м. Одеса 19 травня 2017р.. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. – С. 196-199.

СИСТЕМА ОСОБИСТІСНИХ КОНСТРУКТІВ, ЯК СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ІМПЛІЦИТНИХ ТЕОРІЙ

С. А. Таточенко

аспірант 2 року навчання

Херсонського державного університету

Науковий керівник:

О. Є. Блинова

Доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри загальної та соціальної психології

Херсонського державного університету

Протягом свого життя, кожна людина прагне якомога повніше актуалізувати свій потенціал, пізнати і зрозуміти власні можливості та межі. Саме для цього ми вчимося, пізнаємо нове, цікавимося, оцінюємо, тестуємо свої здібності та схильності. Завдяки вихованню, спілкуванню, навчанню, у людини складається уявлення про навколишній світ, з'являється власна думка, формується оцінка та ставлення до всього, що відбувається навколо. Особистість завжди суб'єктивно сприймає об'єктивну реальність, і саме це сприяє розвитку унікальної для кожної людини системи значень. Саме системи світогляду та світорозуміння, які допомагають людині сприймати дійсність, себе, та інших людей, мають назву імпліцитних теорій.

Як стверджує О. М. Васильченко, імпліцитні теорії – це ідеальні теорії про світ, більш або менш усвідомлені, які існують у кожної людини. Ці теорії засновані на інтуїції й не мають жорсткої понятійної формалізації. Вони містять

узагальнення, стереотипи, життєві поняття, уявлення, та відображають насамперед суб'єктивну реальність особистості, її індивідуальну систему значень [2, с. 137].

В. В. Горбунова зазначає, що імпліцитні теорії виконують ряд життєво необхідних функцій: вони систематизують знання, лежать в основі сприймання та пояснення реальності, прогнозування подій та регуляції поведінки людини. Основним джерелом виникнення та розвитку імпліцитних теорій вважається особистий досвід, коли людина доходить певних висновків в результаті рефлексії власних вчинків та спостережень за іншими людьми. Т. Сарбін, Р. Тафт та Д. Бейлі виділяють чотири джерела виникнення імпліцитних теорій:

1. Індукція, як висновки на основі власного досвіду;
2. Конструкція, як висновки на основі спостережень;
3. Аналогія, як висновки на основі екстраполяції подій;
4. Авторитет, як висновки на основі прийняття ідей інших людей [3, с. 18].

На думку Н. М. Токаревой, особистісний досвід суб'єкта в когнітивному розумінні передбачає врахування наступних форм досвіду:

- фіксовані форми досвіду (ті, що людина засвоїла в минулому);
- оперативні форми досвіду (ті, що відбуваються в ментальному досвіді людини в актуальний момент часу);
- потенційні форми досвіду (ті, що з'являться в ментальному досвіді як новоутворення у майбутньому).

Відповідно, інформація, яка знаходиться у минулому досвіді суб'єкта, має значення не лише сама по собі, а й по відношенню до нинішнього та майбутнього досвіду [6, с. 56].

Є. Л. Доценко виділяє наступні семантичні рівні побудови суб'єктивного досвіду особистості:

1) Рівень семантичних формул – поверхневий рівень, представлений організованими в категорії засобами опису предметних характеристик навколишньої дійсності, доступний для усвідомлення.

2) Рівень конструктів – наступний за глибиною рівень. Структурно являє собою безліч конструктів – категорій більш високого ступеня узагальнення, що містять в якості своїх елементів категорії більш поверхневого рівня (семантичних формул).

3) Рівень імпліцитних моделей – набір категорій, ще більш високого ступеня суб'єктивного узагальнення, об'єднаних вже не стільки за предметними ознаками (денотативними), скільки з суб'єктивних підстав (конотативних). Характеризується високим рівнем суб'єктивної переконливості та дуже слабкою усвідомленістю (імпліцитністю).

4) Рівень ядерних структур. Практично не має готових семантичних засобів для позначення свого змісту (рівень базових метафор) [4, с. 173].

На підставі аналізу зазначених рівнів, Ю. С. Белецька, у своєму дослідженні, виділила ієрархічні рівні структури імпліцитних теорій:

- Поверхневий, свідомий рівень;
- Рівень конструктів;
- Рівень узагальнених конструктів;
- Рівень ядерних уявлень, образів [1, с. 113].

Разом з цим, С. С. Смагіна зазначає, що конструктна система виглядає не як незмінний заданий конгломерат, а як набір пластичних гіпотез про мінливий світ, які постійно перевіряються досвідом. В результаті поведінка людини визначається тим, як вона прогнозує майбутні події за допомогою власних унікальних конструктів [5, с. 13].

І. П. Шкуратова стверджує, що особистісні конструкти відображають ті критерії, за якими людина класифікує об'єкти, і ті якості об'єктів, які вона хоче знати в першу чергу. Саме тому, знання системи конструктів особистості допомагає побачити реальність її очима та через її мову [7, с. 32].

Отже, конструкти створюють у свідомості особистості певний фіксований світ, заснований на різного роду ідеалах, уявленнях, визначеного сприйняття та опису реальності. Саме на основі системи особистісних конструктів, індивід формує відповідну когнітивну модель світу за допомогою взаємодії мислення і

мови. Змістовні аспекти конструктів будуються на поняттях, створених індивідуальним семантичним простором людини та є невідривними від загальносоціального семантичного простору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белецкая Ю. С. Исследование имплицитных теорий межличностных отношений в организационном взаимодействии / Психология субъективной семантики в фундаментальных и прикладных исследованиях: Материалы научной конференции, посвященной 60-ти летию со дня рождения Е. Ю. Артемьевой / Отв. ред. Д. А. Леонтьев. М.: Смысл. – 2000. – С.111-115.
2. Васильченко О. М. Щодо дослідження імпліцитних теорій як елементів політико-правової культури / О.М. Васильченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 1 (том 2).– С.136-140.
3. Горбунова В. В. Проблемы дослідження імпліцитних теорій / В. В. Горбунова // Соціальна психологія. – 2008. – № 4 (30). – С. 17-28.
4. Доценко Е. Л. «Сиблинговые» методы психодиагностики / Е.Л. Доценко М.В. Богданова // Вестник Тюменского государственного университета. Социально-экономические и правовые исследования. – 2013. – №9. – С.169 - 177.
5. Смагина С. С. Субъективная репрезентация межличностных отношений студентов в особенностях динамики индивидуального сознания: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.05 «Социальная психология» / С. С. Смагина. - Томск, 2002. - 20 с.
6. Токарева Н. М. Теоретичний аналіз проблеми моделювання особистісних конструктів у парадигмі когнітивно - соціальної персонології / Н. М. Токарева // Наука і освіта. – 2014. – №1. – С.55 - 60.
7. Шкуратова И.П. Личностные конструкты как критерии для построения образа мира / И.П. Шкуратова // Психология субъективной семантики в фундаментальных и прикладных исследованиях. – М., 2000. – С. 31- 34.

